

Täysistunto

Keskiviikko 14.2.2018 klo 14.06—18.57

15. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 2/2018 vp

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 15. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sivistysvaliokuntaan.

Keskustelu

17.07 **Pekka Puska kesk:** Arvoisa puhemies! Pääministerin ilmoituksen perusteella äsken käydyssä laajassa keskustelussa puhuttiin Suomen tulevaisuudesta ja hyvän kehityksen rakennuspuista. Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö kansallisella tutkimuksella, sen hyödyntämisellä ja siihen tukeutuvalla koulutuksella olisi tässä tärkeä merkitys, ja tähän liittyy tämä Suomen Akatemian rooli.

Äskeisen hyvin laajan keskustelun jälkeen nyt on kysymys siis aika spesifisestä laista, mutta sekin vaatii kyllä tarkastelua, koska korkeimman tutkimuksen yliopistojen hallinnon linjauksiin on syytä kiinnittää huomiota, ja sen vuoksi jo tässä lähetekeskustelussa ilansuussa vielä muutama lyhyt kommentti.

Todella, yliopistojen ja tutkimuslaitosten rooli korkeatasoisen tutkimuksen toteuttamisessa on tärkeä ja usein vielä kansainvälisessä tieteellisessä yhteistyössä. Vain tämän avulla meidän yliopistot pystyvät antamaan korkeinta opetusta, tutkijat voivat osallistua kansainvälisiin tieteellisiin konferensseihin, voidaan tuottaa uusia innovaatioita ja ylläpitää kansallista sivistystä. Tämän rahoituksessa Suomen Akatemialla on tärkeä rooli, ja sen vuoksi Akatemian toiminnan järjestämiseen ja hallintoon tulee suhtautua vakavuudella.

Akatemian merkitys kansainvälisesti katsoen meidän aika rajallisessa tutkimusrahoituksessa on hyvin keskeinen. Kun yliopistojen omat tutkimusvarat ovat pienet, kaikki merkittävä tutkimus tehdään ulkopuolisen rahoituksen turvin. Viime vuosina on korostettu paljon elinkeinoelämää ja sen innovaatioita tukevaa tutkimusta, ja se onkin tärkeää, mutta sen rahoitus tapahtuu usein ulkopuolisen päätöksenteon raameissa. Hyvä ja vapaa perustutkimus rahoitetaan kilpailusti vertaisarviointiin perustuen. Sellaisen unohtaminen olisi vakava virhe.

Yksimielisiä ollaan siitä, että todelliset innovaatiot eivät synny ylhäältä ohjatusti vaan vapaassa tiedeyhteisössä. On toki selvää, että yhteiskunnalla on oikeus jossakin määrin ohjata verovarilla rahoitettavaa tutkimusta, mutta liian pitkälle menevä ohjaus olisi suuri virhe.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 6/2018 vp

Viime vuosien kehitys on yliopistojen ja tieteen hallinnossa lisännyt tiedeyhteisön ulkopuolista valtaa. Yliopistoissa on yliopistolain perusteella lisätty ulkopuolista panosta hallinnossa, ja sillä onkin varmasti ollut myönteisiä vaikutuksia — yliopistojen hallinto on jännevöitynyt. Mutta mitalin toinen puoli on ollut se, että tiedeyhteisö on vieraantunut oman yliopistonsa asioista. Tämä on nähty kiistattomasti yliopistoväen lisääntyvänä tyytymättömyytenä, ja tämä on vaarallista kehitystä, jonka ongelmia parasta aikaa todistamme Tampereen uuden yliopiston kohdalla.

Myös Suomen Akatemian kohdalla on ollut samanlaista kehitystä. Aikoinaan Akatemian korkein hallintoelin oli tieteen keskustoimikunta. Se muodostui pääasiassa tieteellisten toimikuntien puheenjohtajista. Sen jälkeen tilalle tuli Akatemian hallitus, joka muodostettiin yliopistomaailman ulkopuolisista ja usein elinkeinoelämän ja hallinnon asiantuntijoista. Tieteellisten toimikuntien puheenjohtajilla oli sentään läsnäolo- ja puheoikeus. Tiedän, että tätä lakia valmisteltaessa oli esillä ajatus poistaa tämä läsnäolo-oikeuskin. Se olisi ollut aivan liian pitkälle menevä toimenpide eliminoida tiedettä Akatemian hallinnosta, ja maan hallitukselle on siis nostettava hattua siitä, että tämä ajatus hylättiin.

Lakiesitykseen tämän pohdinnan valossa jäi kuitenkin toinen ongelma. Tieteellisten toimikuntien jäsenten kausi rajattaisiin nyt aiemmasta kahdesta yhteen, ja se on kyllä ongelma, kun tiedän, että uusilla jäsenillä menee aina oma aikansa päästä sisälle päätöksenteon, ja näin tämä olisi edelleen omiaan siirtämään päätöksenteon painopistettä hallinnolle. Tiedän, että perusteeksi on sanottu jäsenten työmäärä, joka voi tutkijoita painaa, mutta tällaisessa tilanteessa voi aina ilmoittaa, ettei ole käytettävissä toiselle kaudelle.

On myös keskusteltu tieteellisten toimikuntien lukumäärästä. Aikaisemmin niitä oli tieteenalojen mukaan kuusi, nyt tällä hetkellä niitä on neljä, ja lakiesityksen mukaan tulisi vain kolme. Tämänkin merkitystä tieteellisen arvioinnin kannalta on kysely, mutta kun toisaalta tiedetään, että tieteiden välinen yhteistyö ja aitojen ylittäminen on tärkeää, niin tätä esitystä voi kyllä hyvin puolustaa.

Tässä lakiesityksessä kaiken kaikkiaan on siis käsittääkseni hyvin tarpeellisia uudistuksia, ja esitys on kannatettava. Mutta toivon, että valiokunta pohtii huolella, onko riittäviä perusteita rajata toimikuntien jäsenten kausi vain yhteen.

Suomen Akatemian merkitys on suuri, ja sitä sekä sen rahoittamaa perustutkimusta pitää kaikin tavoin tukea. Mutta niin yliopistojen kuin Akatemian kohdalla pitää tulevassa päätöksenteossa katsoa, että tiedettä ja yliopistoyhteisöä ei lakaista pois hallinnosta, ja voidaan kysyä, onko yliopistojen ja Akatemian hallinnoissa jo menty liian pitkälle ulkopuolisen yhteiskunnan, talouselämän intressin ja hallinnon painotuksessa tieteen ja tiedeyhteisön kustannuksella. Tiedettä ei saa unohtaa tieteellisen tutkimuksen johtamisessa.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sivistysvaliokuntaan.